

Aydın Vilayeti Umumi Meclisi'nin 1909 Yılı Kararları Resolutions of the General Council of Aydın Province in 1909

Ayten CAN TUNALI*

Öz

Vilayet Umumi Meclislerinin aldıkları kararlar, vilayetin ihtiyaçlarını ve nelerin yapılması gerektiği konusunda bize çok önemli ipuçları vermektedir. Ne var ki bu kararların çok azının ancak özetlerine ulaşılmış bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ele alacağımız Aydın Vilayeti Umumi Meclisinin 1909 kararları önem arz etmektedir. Bir kısmı onanarak uygulamaya konulmuş olan söz konusu kararlar özetle aktarılacak, gerek görülen kısımlar ise ekte olduğu gibi verilecektir. Böylece, şimdiye kadar basılı olduğu halde hiç kullanılmayan kaynaktaki bilgilerden yararlanma imkânı sağlanmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Vilayet yönetimi, unumi meclis, ziraat mektebi, korucu

Abstract

The resolutions taken by the General Council of Provinces give us important hints about the needs of provinces and what needs to be done. However only the summaries of these resolutions are available and they are limited. In this perspective the subject of our paper, which is the Resolutions of the General Council of Aydın Province in 1909, have a special value. We will discuss these resolutions by quoting in sum and also the necessary parts will be included as they are in appendix. In this way, we will use and evaluate the information in these published sources, which are not used until today.

Key Words: Provincial Administration, General Council, School of Agriculture, Village Policeman

*Yrd. Doç. Dr Adnan Menderes Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Tanzimat'la birlikte memleket idaresinde yapılan önemli düzenlemelerden birisi de halkın temsilcileri vasıtasıyla yönetime katılmasını sağlamaya yönelik yeniliklerdir. 1840'ta Muhassıllık Meclislerinin kurulmasıyla başlatılan bu girişim, 1842 yılında sancaklarda küçük meclislerin eyaletlerde ise büyük meclislerin açılmasıyla devam etmiş ve bu kuruluşların çalışmalarıyla ilgili en önemli düzenleme 1849 yılında yapılmıştır¹.

Sancak merkezlerinde "Sancak Meclisi", eyalet merkezlerinde ise "Eyalet Meclisi" oluşturulmuş, bu düzenleme 1864 Tuna Vilayeti Nizamnamesi'ne kadar geçerli olmuştu. Öncelikle Tuna yöresinde uygulandığı için bu adla adlandırılan yeni yönetim biçimi, 1867 yılından başlanarak bütün İmparatorlukta geçerli kılınmış ve bazı rötuşlarla uzun süre yürürlükte kalmıştır.

Tuna Vilayeti Nizamnamesinin 25–28 ile 62–78. maddeleri vilayetlerde vilayet umumi meclislerinin nasıl kurulup işleyeceğini hükme bağlamaktaydı. Buna göre vilayete bağlı sancaklardan seçimle belirlenecek Müslüman ve Müslüman olmayan dört kişinin katılımı ile belirlenecek üçer kişi üye olarak seçileceklerdi. Vilayete bağlı sancakların her birinden gelecek üyelerin bir araya gelmesiyle yılda bir defa en çok kırk gün süre ile toplanacak olan bu Meclis, Vilayet Umumi Meclisi olarak adlandırılmıştı². 1871 Vilayet Nizamnamesinde de kuruluş ve işleyişi ayrıntılı olarak kurallara bağlanmıştı. Hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak açıklıkta olan 1871 Vilayet Nizamnamesindeki düzenleme şöyle idi:

Bâb-ı Râbi'

Mecâlis-i İdâre Beyânındadır

Altmış birinci Madde: Her vilâyetin idâre-i umûmiyye ve husûsiyyesine müteallik olub fusûl-ı âtîde envâ'ı ve müfredâtı beyân kılınan işleri müzâkereye me'mûr mecâlis senede bir kere merkez-i vilâyetde ictimâ'a me'mûr meclis-i umumî ile sûret-i dâ'imede mün'akid vilâyet ve livâ ve kazâ idâre meclisleridir. Bunlardan başka karyelerde umûr-ı kurayı ve nâhiyelerde umûr-ı nahiyeyi ve şehir ve kasabalarda her milletin menâf'i ve mesâlih-i mahsûsasını ve umûr-ı 'âdiyye-i belediyyeyi rü'yet imek için ayru meclisler dahî vardır.

¹ Musa Çadırcı, "Osmanlı İmparatorluğunda Eyalet ve Sancaklarda Meclislerin Kurulması, (1840–1864)", *Ord. Prof. Yusuf Hikmet Bayur'a Armağan*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1985, s.257–277.

² Mehmet Seyitdanlıoğlu, "Yerel Yönetim Metinleri III, Tuna Vilayeti Nizamnamesi", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, C. 5, Sayı 2, (Mart 1996), s.67–81. Nizamname metni: *Düstur-i Atik*, (ikinci tab, 1286–1870) s.517–536 "Tuna Vilayeti Namiyle Bu Kere Teşkil Olunan Dairenin Idare-i Umumiyeye Ve Hususiyesine Ve Tayin Olunacak Me'murların Suret-i İmtihaplarına ve Vezaif-i Dairesine Dair Nizamnamedir" başlığı altında yer almaktadır.

Fasl-ı Evvel**Mecâlis-i Umûmiyyenin Vezâ'ifi**

Altmış ikinci Madde: Meclis-i Umûmiye turuk ve maâbin tesvîyyesini ve bir sene zarfında vilâyetce yapılması lâzım görünen yolların mesâfât ve derece-i amelîyyât ve mesârifâtı hakkında nizâm-ı mahsûs mücibince yapılacak cedvellerin ahkâm-ı mündericâtını ve ticaret ve sanayiün teshîl ve terakkîsini ve maarif ve terbiyenin intişârını ve virgünün kemîyyet-i aslîyyesine halel gelmemek üzere taksîm ve ta'dil ve yeniden tekâlif vaz'ını ve her nev'i hubûbât tohumunun ve hayvanât cinsinin ıslahını ve ale'l-umûm esbâb-ı me'mûriyyetin taharrîsini ve meydan ve çayır ve mesîre misüllü menâfi-i umûma müteallik olan emlâk-i umûmiyyenin bey'ü şîrâ ve mübâdelesini ve hastahâne ve ıslahhâne gibi ebniye-i umûmiyyenin tayyir veya tevdîdini ve bunların keyfiyyet-i idâresini ve menâfi-i umûmiyyeye dair arz olunan taahhüdât ve mukavelât ve anların mesârifine müteallik iana ve amelîyyât-ı fevkalade ile vücûda gelecek te'sîsât-ı nâfianın suver-i icrâ'îyyesini müzâkere eyler.

Altmış üçüncü Madde: Meclis-i Umûmî her sene tekâlif-i seneviyye-i vilâyetin tevzî' ve defterlerini ve ta'dil ve tesvîye-i emvâl-i mürettebe hakkında livâ idâre meclislerinden tanzîm olunan mazbataları rü'yet eyler.

Altmış dördüncü Madde: Kazâların ta'dil ve tekâlifine dâir istid'âlar mecâlis-i idâre-i elviyyede tedkîk olunduktan sonra Meclis-i Umûmîde rü'yetle karar ve netîcesi der-i devlete bildirilir.

Altmış beşinci Madde: Vilâyetin tekâlifî tezyât olduğu halde Meclis-i Umûmî tekâlif-i munzamanın taksîmini taraf-ı hükümetden sâdir olan evâmîr-i mahsûsa üzerine müzâkere eyler.

Altmış altıncı Madde: Meclis-i Umûmi mevâdd-ı sabıkada musarrah mesâlih hâricinde Bâb-ı Âlî veya vâli tarafından müzâkeresine talîk ve havâle olunan her nev'i mevâdd hakkında dahî i'tâ-yı re'y eder.

Altmış yedinci Madde: Her vilâyetin meclis-i umûmîsi icâbât-ı mahallîyyeye göre münâsib olan mevsimde ictimâ' eder ve teşkîlât nizâmnamesinin yirmi altıncı maddesinde muharrer olduğu üzere mecâlis-i umûmiyyenin zaman-ı in'ikad ve ictimâ'ı kırk günü tecavüz edemez.

Altmış sekizinci Madde: Meclis-i Umûmî icâb-ı maslahata göre umûmî veyahud husûsî heyet olarak icrâ-yı müzâkerâta me'mûrdur.

Altmış dokuzuncu Madde: Meclis-i umûmî akdinde vâli-i vilâyet mâni-i kavîsi olubda bi'z-zat bulunmadığı halde bi'l-vekâle me'mûrinden birisi riyâset eder. Meclis-i husûsî akdinde dahî hey'et-i mevcûdeden valinin intihâb ideceği zâtın taht-ı riyâsetinde olarak icrâ-yı müzâkerât olunur.

Yetmişinci Madde: Meclis-i umûmî a'zâsının sülûsânı bulunmadıkca icrâ-yı müzâkerât olunamaz.

Yetmiş birinci Madde: Mevadda hususiye her milletin hukûk ve mesâlih-i mahsûsalarına â'id şeyler olup bunlar meclis-i umûmîde müfrez hey'et-i husûsiyyede müzâkere kılınur.

Yetmiş ikinci Madde: Meclis-i Umûminin hey'et-i umûmiyye ve mahsûsası müzakeratına hâricden kimse dâhil olamaz.

Yetmiş üçüncü Madde: Meclis-i Umûmî turuk ve emlâk ve maarif-i umûmiyye ve mevâdd-ı ticâret ve ziraat hakkında sene-i sâbika ve âtiyyeye müteallik cereyân edecek tedkikat ve müzâkerâta fusûl-ı mahsûsunda idâre-i mahsûsaları tarafından tanzîmi muharrer olan fezlekeleri esas ittihâz eder.

Yetmiş dördüncü Madde: Madde-i sâbıkada muharrer fezlekelerin müzâkeresinde müteallik olduğu idârenin me'mûru dahî Meclis-i Umûmî'de hazır bulunub izâhât-ı matlûbeyi i'tâ eyler..

Yetmiş beşinci Madde: Meclis-i Umûmî'nin müzâkerât-ı vâkı'âsı meclis-i idâre-i vilâyete aid kavâ'id umumîyye sırasında tayîn kılınan usûle tevfikân zabt edilür.

Yetmiş sekizinci Madde: Beher sene merkez-i vilayette ictimai mukarrer olan meclis-i umumi için meclis-i mezkurun zaman-ı ictima bir mâh mukaddem her livanın hâvî olduğu her bir kazanın dört nefer azası merkez-i livada ictima ile gerek merkez-i liva ve gerek re's kaza seknesinden a'zâlık şerâitini hâiz olan kimselerden üç kişi intihab edecekler ve bunlar mutasarrıfın inhasiyle merkez-i vilayete irsal olunacaklardır. Meclis-i umûmî intihab etmek için kazalardan gelecek az'a her bir kazanın tarik ve maâbir ve teshil-i ziraat ve ticarete ve hususat-ı saireye dair meclis-i umûmî olunabilecek kaza istidalarını intihab olunacak meclis-i umumi azasına iade ve teslim ve o vasıta ile vali-yi vilayete takdim edeceklerdir³.

Bu kurallar çerçevesinde ülke genelinde vilayet merkezlerinde oluşturulan Umumi Meclisler görüldüğü üzere sancaklardan gelen üyelerin katılımı ile yılda bir defa en çok kırk gün süre ile toplanıyordu. "Vilayet Umumi Meclisi"ne katılacaklar, isteklerini birer dilekçe ile valiye iletirlerdi. Vali, benzer istekleri gruplandırarak gündeme alırdı. Görüşülen başlıca konular; sancakları vilayete bağlayan ana yollarla (Tarik-i Sultaniye= Devlet yolu), kaza ve köyler arasındaki özel yolların (Tarik-i hususiye) onarım, bakım ve yapımı için alınacak tedbirleri, harcamaların nasıl karşılanacağını belirleyerek öneride bulunmak, tarım ve ticaretin geliştirilmesi amacıyla nelerin yapılmasının gerektiğini, alınacak vergilerin, yeniden konulacakların neler olabileceği hakkında hükümete önerilerde bulunulacaktı. Maarif,

³ *Düstur*, C.1,1289 (1872) s.639-641.

ticaret ve sanayinin geliştirilmesine yönelik önlemler aldırıp önerilerde yapacaktı.

Ayrıca, liman, iskele yapımı ve kamuyu ilgilendiren yöresel benzeri sorunları, güvenlikle ilgili alınabilecek önlemleri de görüşür, kararlar alıp iletirdi⁴. Bu meclislerin birer danışma organı olmadan öteye gitmediği genel kabul görmüşse de⁵ İmparatorluk genelinde faaliyetlerini düzenli olarak sürdürdüğü, önerilerinin önemli bir kısmının hükümetçe kabul görek uygulamaya konulduğu da bir gerçektir. Bu bağlamda önemsiz bir meclis olduğunu ileri sürmek gerçeklerle pek bağdaşmamaktadır. Ayrıca halkın yönetime katılmasının önünü açan, Mebuslar Meclisi üyelerinin belirlenmesinde bu deneyimin önemli katkısı olduğu bilinmektedir. Konusu doğrudan vilayet idaresi olan yeni bir çalışmada vilayet umum meclislerinden hiç söz edilmemesi de dikkat çekicidir⁶.

1867 yılından itibaren İmparatorluğun genelinde olduğu gibi Aydın Vilayetinde de yürürlüğe konulan yeni idari yapılanma gereği Aydın Vilayeti Umumi Meclisi faaliyete geçmişti. Nitekim aldığı kararlar ve önerilerin İstanbul'da görüşüldüğü, bazılarının uygun görüldüğü bir kısmının ise sırası geldikçe gereğinin yapılacağı bildirilmişti⁷.

Bu yazımızda ele alacağımız Aydın Vilayeti Meclis-i Umumisi'nin kararları, kitapçık şeklinde basılmıştır. İndeksiyle birlikte 55 sayfa olup, önerilere hükümetçe verilen cevapları da kapsamaktadır. 1909 yılı 03-23 Aralık tarihleri arasında yapılan yıllık toplantıda alınan kararları ihtiva etmektedir.

Toplantıya vali Mahmut Muhtar Bey başkanlık etmiştir. Azalar ise Kuşadalı Hasan Bey, Nazmi Bey, Kani Bey ile Kasabalı Hasan Efendi, Muğlalı Süleyman Efendi, Doktor Lazarus Efendi, Kırkağaçlı Ehliif (?)

⁴ Vilayet Umumi Meclislerinin İmparatorluk genelinde nasıl çalıştıklarına ilişkin elimizde yeterli bilgi ve belge bulunmamaktadır. Bu meclislerde tutulan defterlerden hiç birine henüz ulaşılmış değildir. Ancak, İstanbul'a iletilen istekler görüşülüp, onandıktan veya ret edildikten sonra aynıyat defterlerine kaydedildiğinden bu defterlerdeki bilgilerden hareketle çalışmalar hakkında bilgilere ulaşılmaktadır. Doktora öğrenciliğim sırasında değerli hocam Prof. Dr. Musa Çadırcı'nın bizleri bu konulara yönlendirmesiyle vilayet arşivlerinde yaptığımız çalışmalar sonuçsuz kalmıştı.

⁵ İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Ankara, TTK, 2000, s.89-92. "...bu organın kesin karar ve uygulama yetkisi olmayıp, sadece danışma görevi vardı. Alınan öneri ve dilek niteliğindeki kararların uygulama için merkezi hükümete kadar gönderilmesi, kırtasiyecilikten başka bir sonuç vermediği gibi, üyelerin sadece kanaat açıklaması valinin istemediği sorunların tartışılmaması bu Meclisleri ricacı kuruluşlar haline getirmişti" (s.90).

⁶ Abdülhamit Kırmızı, *Abdülhamid'in Valileri, Osmanlı Vilayet İdaresi 1895-1908*, İstanbul 2007.

⁷ Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal Ve Ekonomik Yapısı*, TTK, Ankara 1997, s.262-263.

Efendi, Kaçaronas Efendi, Eksinefon İnsiyadi Efendi, Bodrumlu Hasan Efendi, Denizlili Mihaliki Efendi ile Kuşakçıyan Kiforek Efendi idiler⁸.

Alınan kararlar ve yapılan öneriler, ilgili görülen bakanlıklara hitaben kaleme alınarak Hükümet'e iletilmiştir. Dâhiliye, Maliye, Ticaret ve Nafia nezaretlerine gönderilen istek ve dilekleri sırasıyla özetleyerek aktarılacak, daha sora ise ne yanıt verildiği üzerinde durulacaktır. İlk karar Dâhiliye Nezaretine gönderilmiş olup, "*deştbanlar*"a (kır koruyucuları, bekçiler) verilecek ücretlerle ilgilidir. Şimdiye kadar her köyün kendince belirlediği bir ücret ödediği, bunun sıkıntıya neden olduğu, bundan böyle herkesten serveti oranında bir miktar belirlenerek "...deştbanlar için tahakkuk edecek masarif ve tahsisatın a'şar vergileri üzerine "santim" ilavesi suretiyle" alınmasının uygun olacağı, bunun için yasal düzenleme yapılması önerilmekteydi.

Akabinde ziraat odalarının deştbanlarla (bundan böyle korucu veya bekçi denilecek) ilgili olarak hazırladığı 13 maddelik kanun tasarısı metnine yer verilmektedir. Buna göre her kaza merkezinde ticaret, ziraat ve sanayi odaları birer kurul oluşturacaklar bu kurulun başkan, kâtip ve sandık eminine kaza idare meclisinin uygun gördüğü aylık ödenecek, ekin, fabrika ve benzeri iş yerleriyle ilgili hasar ve benzeri şikâyetler bu kurula yapılacaktır. Şikâyetler buraca sonuçlandırılacaktır. (1-2. maddeler).

Her kazanın ihtiyacına göre belirlenecek korucuların atlılarına 250-400, piyadelerine ise 150-300 kuruş kadar aylık bağlanabilecekti. Bu ücretler, her çeşit üründen alınacak yüzde bir vergi ile karşılanacaktı. Toplanan para fazla olursa ziraat ve sanatın geliştirilmesinde harcanacak, az olursa gereği kadar idare meclisleri kararı ile artırılabilinecekti. (3-4. maddeler).

Bu vergi her yıl öşür ile birlikte toplanacak, Mal sandıklarına teslim edilecekti. Her ay sonunda korucu vergi gelir ve giderlerinin aylık çizelgeleri hazırlanacak, kaymakam veya mutasarrıfa sunulacak yıl sonunda ise bilânçosu çıkarılacaktı (5-6. maddeler).

Korucular, kaza merkezinde ziraat komisyonunca, köylerde ise ihtiyar heyetince güvenilir, asker firarisi, cinayet suçlusu ve kötü hali olmayanlar arasından seçilerek ziraat odasının onayı alındıktan sonra kaza meclislerince uygun görülüp atanmaları yapılacaktı. Atanması yapılan her bir bekçiden 25-50 kuruş kadar Oda'ca kendilerine verilen tezkere alameti için "Tezkire harcı" alınacaktı. Bekçiler, ekin ve mahsulü, bina ve müstemilatını zarar ve ziyandan koruyacaklardı. Bunlara maaşlarından kesilmek koşulu ile haki renkte birer ceket diktirilecek, her aybaşlarında aylıklarını alırken silahlarını gösterip tezkerelerine kayıt ettireceklerdi. Resmi memur

⁸ *Aydın Vilayeti Meclis-i Umumisi'nin 325 Senesi Mukarreratı*, s.1.

sayılacaklar, suç işlediklerinde ya da hakarete uğradıklarında buna göre işlem yapılacaktır.

Ziraat arazisine veya henüz ekilmemiş alanlara sahibinin izni olmadan başıboş hayvan bırakılmayacaktı, kurallara uymayanlara ne gibi cezaların nasıl verileceği de hükme bağlanmaktaydı (10-13. maddeler⁹).

Dâhiliye Nezaretine hitaben alınan kararda ise Osmanlı ülkesinin önemli bir gelir kaynağı olan ormanları için şimdiye kadar ciddi bir şey yapılmadığı, yeniden orman yetiştirmek için hiçbir girişimde bulunulmadığı ifade edildikten sonra, her kazada birer fideliğin kurulması ve bu fideliklerin masraflarının nasıl karşılanabileceğine dair önerilerde bulunulmaktaydı.

Maliye Nezaretine gönderilen önerilerde ise üzümün alınan vergilerin fazlalığından yakınıyor, geçen yıl Meclisçe hazırlanan mazbata ve kurulan komisyonda konunun ele alındığı, vilayet idare meclisinde de görüşmeler yapıldığı neticede çekirdeksiz üzümlerin Avrupa'ya ihraç edildiği ancak ihtiyaçlarının sekiz yüz bin kantar olduğu, arta kalan üzümün "dâhilde ispiroya tahvili" kanaatinin olduğu, ancak bunun üreticiye bir yasa ile kabul ettirilebileceği kanısına varılarak Hükümete arz edildiği, konunun Meclis-i Mebusan tarafından incelenmekte olduğunun anlaşıldığı ifade ediliyordu. Bununla birlikte "*..üzüm ticareti bu vilayetçe haiz-i ehemmiyet-i mesailden olduğu bir buçuk milyon liraya kadar para getirdiği*" dikkate alınarak başka önlemlere gerek duyulduğu açıklanıyordu. Yabancı ülkelerde pamuk, kahve gibi ürünlerin ihtiyaç fazlasının piyasaya sürülmeyerek imha edildiği ve yararının görüldüğü, bu yöntemle sekiz yüz bin kantardan fazla olan ve iyi cins olmayan üzümün ispiro amillerine veya iç piyasada sarfı veyahut Doğu ülkeleriyle Afrika'ya örnekler gönderilerek buralara ucuza ihracı için çare aranması öneriliyordu. Düyun-ı Umumiye'ce alınan ispiro vergisinin lağvı ve askere verilen zeytinle diğer gıda maddeleri gibi yılda her nefere yirmi beş okka üzüm itası, sarfiyatı artıracaktır önerisi yapılıyordu.

Aydın Vilayeti Umumi Meclisi'nin önerilerinden birisi de kadastro ile ilgili idi. Kadastronun bilimsel kurallara uygun olarak yapılmadığı, emlak ve arazinin kimler tarafından nasıl tasarruf edildiğinin ayrıntılı olarak bilinmediği vurgulandıktan sonra, bu işin nasıl yapılacağı neye mal olacağı hesaplanarak ayrıntılar hükümetin onayına sunuluyordu.

Vilayet vergi mümeyyizliğinden valilik makamına ordanda Meclis-i Umumiye havale olunan yazıda, Temettü Vergisinin toplanmasında karşılaşılan zorluklar dile getirilmiş, özellikle bütün ticarethanelerin dolaşarak mükelleflerinin saptanmasında karşılaşılan güçlükler ve alınması gereken öneriler üzerinde durulmuştu. Özellikle her yıl mükelleflerin

⁹ Bkz. Ek

yeniden yoklanması mümkün olmadığı nitekim 323 Eylül'ünden 324 Haziran'ı sonuna kadar geçen sürede ancak 324 yılının "*..tahrir ve tevzi ve tahakkuk muamelesinin yapılabilmiş oluyor ki temettü vergisi için böyle her senede on ay kadar bir zamanın tahkikat için sarf olunmasının..*" nizamnamenin diğer maddelerinin uygulanmasını olanaksız hale getirmektedir deniliyordu. Nizamnamenin yalnız İzmir'de değil diğer bölgelerde de uygulanmasında zorluklarla karşılandığı için öneriler doğrultusunda düzenlemeler yapılması isteniyordu.

Maliye Nezaretine gönderilen diğer bir yazıda ise vergilerin taksitle alınmasının vilayet umumi meclislerince kararlaştırılıp sunulduğu hatırlatılarak, Aydın vilayetinde vergilerin dört taksitle hangi aylarda alınmasının uygun olacağı belirtiliyordu.

Aydın vilayetinde özellikle İzmir merkezde on dört çeşit paranın geçerli olduğu, halkın bundan zarar gördüğü, bir an önce önlem alınmasının yerinde olacağı hatırlatılıyordu.

Marmaris'e bağlı Datça (Dadya) nahiyesinin kazaya on sekiz saat uzaklıkta olduğu, yollarının gayet sarp olmasından dolayı ulaşımın güçlüğüne rağmen, palamut, zeytin, badem ve incirin bu yörede bolca üretildiği ancak rayicin ne olduğu zamanında bilinmediğinden ucuza satıldığı, üreticinin zarar gördüğü, önlem olarak bir telgraf hattı kurulursa halkın katkıda bulunacağı, ayrıca vergilerin zamanında toplanmasında da bu hattın yararlı olacağı belirtiliyordu. Yine il sınırları içerisinde telgraf hattı bulunmayan diğer kasabalar için de öneriler yapılmıyordu.

Ticaret ve Nafia Nezaretine gönderilen kararda ise bağlara musallat olan filoksera hastalığından dolayı zarara uğrayan çiftçilerin Ziraat Bankasına olan borçlarının beş yıl süreyle ertelenmesi isteniyordu. Yol yapımında halkın çalıştırılması ve Aydın vilayetindeki yolların durumu ile onarı- bakım için gereken harcamalar hakkında ayrıntılı bilgi verildikten sonra yapılacak yeni yollar için nasıl kaynak sağlanabileceğine dair önerilerde bulunuluyordu.

Orman, Maadin ve Ziraat nezaretlerine hitaben kaleme alınan yazıda, her kazaya birer adet kalbur makinesi verilmesinin tohum ıslahı için önem taşıdığı, Ziraat Bankasından verilecek 700 lira ile bunun yapılacağı ancak bunun mümkün görülmediği belirtildikten sonra, Konya ve Ankara vilayetlerinde bu makinelerin Ziraat bankalarınınca sağlandığı, Aydın'da ziraatın daha geliştiği dikkate alınarak, kaza merkezlerine birer kalbur makinesi verilmesi için gelecek yılın bütçesine ödenek konması istenmekteydi. Ayrıca vilayette bir çiftçi mektebinin açılmak istendiği, konun görüşüldüğü, bunun için Tepeköy Çiftliği denilen yerin uygun görüldüğü ancak bataklık olan arazinin kurutulması gerektiği böylece burada

numune mektebinin açılabilceği ayrıca kazanılacak arazinin satılarak hazinenin önemli bir gelir de sağlayacağı belirtiliyordu¹⁰.

Vilayet Umumi Meclisince üzerinde önemle durulan bir konu da hayvan hırsızlığının önlenmesi idi. Her hayvana bir cüzdan çıkarılıp kayıt edilmesi, bulunduğu kaza damgasıyla damgalanması, doğum, alım satım, kesim işlemlerinin kayıtlara geçirilmesi gibi günümüzde kısmen uygulanan kurallar getiriliyordu. İzmir'den başlanarak Milas'a dek her kazaya bir numara önerilmekteydi. Denizli Mutasarrıflığınca hayvan damgalanması ve hırsızlığı ile ilgili olarak sorulan sorulara da cevap veriliyordu.

Manisa Mutasarrıflığından ekin kaldırılmasıyla ilgili olarak yapılan öneri de benimseniyordu. Buna göre mahsul deste olarak değil demet halinde bir araya getirilmekle dönüm başına bir iki kile kazanç elde edilecekti (s. 34).

Vilayet Ziraat Müdürlüğünden verilen taktir görüşülmüş, yabancı ülkelerden alınan ve üzüm ilaçlamada kullanılan potasların zararına dikkat çekiliyor, ayrıca zeytinyağına pamuk yağı karıştırılmasının sakıncalarının halka anlatılmasına karar veriliyordu. Denizli'ye iki saat uzaklıktaki Ballıoğlu ve Çömlek mevkiindeki tahminen iki yüz dönümlük sazlığın kurutulması için öncelikle "...sazlığın miktar ve dönüm ile aidiyet ve suret-ve masarif-i islahiyesinin Denizli mutasarrıflığından.." sorulması isteniyordu.

Karesi ve Soma'ya bağlı bazı yerleşim merkezlerinin ulaşım ve askerlik konumu da dikkate alınarak yeniden düzenlenmesine ait öneride bulunuluyordu. İncir, ipekçilik, mısır ekimi ve benzeri konularda da yapılması gerekenler sıralanıyordu (s.37-38).

Gereksiz harcamaların önlenmesi, özellikle düğünlerde haddinden fazla masraf yapıldığı, halkın uyarılarak yasa ve yönetmeliklere uymalarının sağlanması için vilayetçe gerekli önlemlerin alınması isteniyordu.

İzmir-Çeşme arasında postacı yokluğundan dolayı dağıtımın düzenli yapılmadığı, vapurların özellikle özel idare vapurlarını Çeşme'ye sefer yapmalarının gerekliliği vurgulanarak, İzmir-Urla-Çeşme arasında posta sürücülüğünün tesisi öneriliyordu. Kasaba Demiryolu Kumpanyasınca nakledilen emval ve eşyanın zamanında yerine ulaştırılmadığı, zarar ve fazla

¹⁰ "...mezkur çiftliğin numune mektebi itti haz olunmak ...ve islah edilmek üzere..Ziraat Nezaretine devir edilirse.. on bin liradan ziyade varidat-ı safiyesi olmayan ve yüz kırk bin dönümden ibaret bulunan bu çiftliğin islah edilince kıymeti sekiz on misli tezayüd edeceği şayet haricde satılacak olursa herhalde Ziraat Mektebi tesis edilecek kadar münasip noktasından beş altı bin dönüm arazi arazi ile mevcut ebniye ve fidanlıkların tefliki labud olmağla..İzmir'de bulunan Nezaret-i Fen Müdüri Bünyan Efendi tarafından da muvafık görülmekle.." gceği arz olunuyordu.

masrafın şirkete ödetilmesi gerektiği Nafia Nezaretinden daha önce bu konuda gönderilen yazıya atfen hatırlatma yapılması isteniyordu.

Hayvan pazarı açma yetkisi vilayetlerde olduğundan Manisa'nın Palamut Nahiyesi Bayır Köyü'nde Cuma günleri bir hayvan pazarının açılması uygun görülmüş, Dâhiliye Nezaretine de bilgi verilmişti.

Alaşehir Kazasının afyon, palamut gibi ürünleriyle Kula'nın bütün ürün ve mensucatını nakilde mevcut tren seferlerinin yetersiz kaldığı, Alaşehir-İzmir arasında her gün sefer yapılmasının Komiserliğe önerilmesi kararı alınmıştı. Karacasu Kazası'nda havlu, peştamal ve benzeri mensucatın yanı sıra ameliyatlarda kullanılan kırmızı ve beyaz bezlerin de imal edildiği, vaktiyle Tophane ve Tersane levazımat-ı askeriye için gerekli mensucatın da buraca karşılandığı daha sonra Avrupa'dan ithal edilerek yerli sanayinin zarara sokulduğu vurgulanarak, yörede askerın ihtiyacı için nelerin üretilebileceğinin ayrıntılı olarak tespiti için gereğinin yapılması isteniyordu (s. 46).

Alınan diğer kararlar arasında, Mentеше Sancağının deniz ulaşımından daha iyi yararlanması için yapılması gerekenler, İzmir kent merkezinde yeni yolların yapılması, lağımaların tamir ve ıslahı, vilayet merkezinde bir polis mektebinin açılması, kaçakçılığın önlenmesi gibi konular da bulunmaktaydı.

Vilayetin üç yüz yirmi beş yılı gider bütçesinin üç bin kuruşu Müslüman ve seksen sekiz bin kuruşu Gayr-i Müslim cemaate ait olduğu onaylanıyor, ilkokulların altı aylık gideri olarak da bütçeye üç yüz elli dokuz bin kuruş ekleniyordu. Bu kararlarla Aydın Vilayet Umumi Meclisinin toplantısı son bulmuştu (s. 50).

Kitapçığın 51-54. sayfaları Vilayet Umumi Meclisinin bazı önerilerine ilgili nezaretlerce verilen cevaplara ayrılmıştır. Ticaret ve Nafia Nezareti'nin 23 Kasım 1909 tarihli yazısında Ziraat Bankası şubelerinin halka 500 kuruş kadar borç vermesinin uygun görülüp Padişahın onayına sunulduğu, bunun dışında net kârının üçte birinin vilayet ziraat işlerine ayırmasının mümkün olmadığı belirtiliyordu. Aynı bakanlığın 18 Aralık 1909 tarihli cevabi yazısında ise Muvazene-i Umumiye Kanunu gereğince Ziraat Bankası net gelirinin üçte birini Orman, Maden ve Ziraat nezaretlerine ayırdığını bunun dışında mahalline bir şey vermesinin mümkün görülmediği bildiriliyordu.

Maliye Nezaretinin 2 Ocak 1910 tarihli yazısı ile de Vilayetçe kadastro usulünün uygulanması için bütçede para olmadığı, tehiri isteniyordu. Aynı bakanlığın 22 Aralık 1909 tarihli yazısında ise geliri yeterli olmayan bazı kaza belediyeleri memurlarına Mal sandıklarınca ödeme yapılmasının mümkün olmadığı hatırlatılıyordu. Vilayet sınırları içerisindeki yolların inşaa ve tamiri için yapılan öneri ise onaylanmıyor, bu iş için vergilerin

artırılamayacağı, bütün Osmanlı yolları için alınması düşünülen borçla bu işin de gerçekleştirilebileceği ifade ediliyordu.

Sonuç

Vilayet umumi meclislerinin çalışmaları ve aldıkları kararlar göz önünde bulundurulduğunda bu kurulların ülke yönetiminde önemli etkinlikler gösterdikleri anlaşılmaktadır. Aydın Vilayeti Umumi Meclisi kararları, bize bu kurulun neleri görüşüp kararlaştırdığını açıkça göstermesi bakımından dikkat çekici olduğu kadar önemlidir de.

Kararların ve önerilerin uygulamaya konulup konulmadığı, ne kadarının gerçekleştirildiği de önem taşımakla birlikte vilayet genelinde karşılaşılan sorunları, en iyi bilenlerin dile getirip çözüm önermeleri, sosyo- ekonomik tarih araştırmalarında çok kıymetli materyal oluşturduğu görülmektedir. Sırf bu açıdan başka meclislerin kararlarının ortaya çıkarılmasının büyük kazanç olduğu açıktır. Yerel yönetim geleneğinin yerleşip kökleşmesinde, halkın yönetime katılmasında da vilayet umumi meclislerin önem taşıdığı özetle verdiğimiz kararlar bir defa daha ortaya koymuştur. Diğer vilayetlerde bu toplantılarda alınan kararların gün ışığına çıkarılmasıyla 20. yüzyılın başlarında İmparatorluğun idari yapısı ile birlikte birçok sorununun öğrenilmesinde büyük katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Çadırcı, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara 1991
- Çadırcı, Musa, "Osmanlı İmparatorluğunda Eyalet ve Sancaklarda Meclislerin Oluşturulması" *Ord. Prof. Yusuf Hikmet Bayura Armağan*, Ankara, TTK. 1985.
- Kırmızı, Abdülhamit, *Abdülhamid'in Valileri Osmanlı Vilayet İdaresi 1895-1908*, İstanbul, 2007.
- Ortaylı, İlber, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Ankara 2000.
- Seyitdanlıoğlu, Mehmet, "Yerel Yönetim Metinleri III, Tuna Vilayeti Nizamnamesi", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, C. 5, Sayı 2. (Mart 1996).
- Aydın Vilayeti Meclis-i Umumisi Mukarreratı*, Aydın, 1325.
- Düstur-i Atik*
- Düstur*, C. I

Ek

Mezrûât ve mahsûlâtın zarar ve ziyandan ve eşcâr-i müsem mire ve gayr-i müsem mire-i nâfianın kat' ve tahribinden vikayesi için zirâat odalarının deştubanlar hakkındaki lâyiha-ı kânûniyesidir:

Birinci madde: Her kaza merkezinde nizâmi dâiresinde teşekkül edecek olan ticâret, zirâat, sanâyi' odaları her nevai mahsulat ve mezrûata işcâr-ı müsem mire ve gayr-i müsem mire-i nâfiaya az çok îrâs edilecek zarar ve ziyândan mütevellid deâvî ve ihtilâfâtı doğrudan doğruya veya bir makâm ve dâire-i resmiyeden bil havale vâki' olacak mürâcaat üzerine tedkik ve ittihâz-ı karar edecektir.

İkinci Madde: Reîs ile kâtib maaşlı olacak ve bunların miktar-ı maaşları mensup oldukları kaza meclis idârelerince ta'yîn ve takdîr edilecektir. Sandık emniğini ifâ edecek kâtibden alınacak kefâlet miktârı mahalleri mecâlis idârelerince ta'yîn olunarak tasdik edilecek ve odaca ittihâz olunacak mukarrerâtın zabt ve tecrîrinden reîs ile kâtib mes'ûl olacaktır.

Üçüncü Madde: Her kazanın vesait ve ihtiyâcı nisbetinde ta'yîn olunacak deştbanların piyâdelerine yüz elli kuruştan üç yüz, süvâri olanlarında iki yüz elliden dört yüz kuruş kadar maaş verilecektir.

Dördüncü Madde: Reîs, kâtib, deştban maaşâtına karşılık olarak her nev'i mahsûlattan yüzde bir resm alınacak ve bu sûretle elde edilecek vâridât her sene bu uğurda sarf edilmesi lazım gelen meblağı tecâvüz edecek olursa fazlası mahalli zirâatın terakkisine hâdim olacak esbâb ve sanata tahsis kılınacaktır. Şayet resm-i mezkûr kifayet etmez ise lüzûm-ı miktara tezyide mahalleri Mecâlis-i idareleri salahiyyetdar olacaktır.

Beşinci Madde: Resm-i mezkûr her sene varidat-ı öşriye ile beraber istihsal olunacak a'şârı maktûan ihale ve ilzâm olunan mahaller bedelat-ı öşriyesine mahsûben vukû' bulan tahsilattan ve emaneten idare olunan yerli a'şârının satılan zehâir esmânından zirâat odası hissesini mal sandıkları başında teslim edecektir. Vâridât-ı öşriye emaneten idare olunup ta zehâir-i öşriyeye aynen sarf ve istimal olunur ise aynen ifrâz olunarak oda heyeti marifetiyle fûrûht olunacaktır.

Altıncı Madde: Her ay nihayetinde deştban resminin vâridât ve mesârifâtını mübeyyin odaca ve şehriye cetveli tanzim edilecek ve iş bu cetvel heyet tarafından bi'tedkik makam-ı kaymakamı veya mutasarrıfıyye takdim ve sene nihayetinde bir bilançosu çıkarılarak icab eden mahallere ta'lik edecektir.

Yedinci Madde: Deştbanlar mezrûât ve mahsulat ve işcâr-ı müsem mire ve gayr-ı müsem mire-i nâfia zarar ve ziyandan vaki' ve tahripten muhafaza ile mükellef olacak ve kendileri eshâb-ı emniyet ve namustan olmak üzere merkez kazada zirâat komisyonu ve karyelerde heyet-i ihtiyariye tarafından intihâb olunduktan ve odanın mütalaası alındıktan sonra bir günâ cinayetle mahkumiyetleri ve asker firarisi ve sû-i ahvalı olub olmadığı zabıtaca tahkik ve kaza meclis odaları tarafından tasdik

edilecektir. Deştbanlara verilecek tezkire ile alamet-i fârika oda tarafından verilecek ve her bekçiden usul ve teamülü vechle yirmi beşten elli kuruşa kadar tezkire harcı alınacaktır.

Sekizinci Madde: Deştbanların teşhis ve tefrîki için esmân-ı maaşlarından mahsûb olunmak üzere vilayetçe hâki renkte birer caket imaliyle iksâ ettirilecek ve her ay ibtidâsında maaşlarını aldıkları vakit yedellerindeki silahlarını göstererek tezkirelerine kayıt ettirmeye mecbur olacaktır.

Dokuzuncu Madde: Deştbanlara mahsus elbiseyi iktisâ ve alamet-i fârikalarını taklide ictisâr eden eşhâs hakkında kanun-ı cezanın madde-i mahsûsası ahkâm-ı tatbik edilecektir.

Onuncu Madde: Mezrûât arasında başıboş hayvan bırakılmak memnû' olduğu gibi eshâbının rızası olmaksızın henüz zirâat edilmemiş tarlalara hayvan bırakılması da memnû'dur. Başıboş bırakılmış hayvan tutulduğunda her bir hayvandan tekerrürü halinde teşdîd edilmek üzere kuzu, koyun, keçi için üçten otuz ve diğerleri için altıdan altmış kuruşa kadar sahibinden ceza-ı nakdi alınır. Şu kadar ki hayvan sürüleri dağılmak ve ağıla kurt girmek gibi sahibinin veya çobanın yed-i ihtiyarında olmayan esbâb ve ahval-i fevkalâde müstesnadır. Ceza-ı nakdilerde zirâat odası sandığına îrâd kayd olunmakla beraber gerek mezrûât ve mahsulata ve gerek eşcâr-ı müsemme ve gayr-ı müsemme-i nâfia zarar vuku'u taktirinde deştbanlar zarar îrât eden hayvanatı alıp komisyona getirecek ve sahibi tarafından mümânaat olduğu taktirde bir zabıt varakasıyla reise bildirecektir. Zabıt varakası zirâat odasına geldiği zaman azasından bir zat ile odaca tayin edilecek bî- taraf ehl-i hibre marifetiyle vuku' bulan zarar ve ziyan bî'l-keşif verecekleri rapor üzerine zarar ve ziyan îka' eden hayvan sahibinden tahsil olunmak üzere oda heyetince tayin ve karara rabt olunacaktır. Bu karara kanaat etmeyenlerin i'tirâzâtı mensup olduğu kaza meclis-i idaresince tetkik edilecek ve artık bu karar kat'i olacaktır. Bununla beraber odanın kararı gerek hayvan ve gerek mahsulât sahibinin kendisine veyahut ikametgâhına bir ilmühaberle tebliğ edilecek ve müddet-i itiraz tarih-i tebligattan itibaren sekiz günden ibaret olacaktır.

On birinci Madde: Deştbanlar me'mûrîn-i resmîyeden olduğu cihetle kendisine muhalefet ve mümânaat edenler hakkında kanun-ı cezaya ilave edilecek madde-i mahsûsa ahkâm-ı tatbik olunacak deştbanlarda îfâ-ı vazifede eser-i terâhi ve tekâmül gösterecek veya su-i isti'malat bulunacak olurlar ise vazife-i resmîyesini suiistimal eden me'mûrîn hakkında tatbik edilen madde-i mahsûsa ahkâmı mucibince dūçâr-i mücâzât olacaktır.

On ikinci Madde: Gerek zirâat odalarınca ve gerek mecâlis-i idarece miktarları karara rabt olunan zarar ve ziyan ve ceza-ı nakdiyeler belediyece de olduğu gibi zabıtaca tahsil olunup bunları tesviye ve ifâdan imtinâ' edenler ceza kanununun otuz yedinci maddesine tatbiken dūçâr-ı mücâzât olacaklardır.

On üçüncü Madde: Başıboş olarak tutulan hayvanat zirâat komisyonundan ilan edilecek tarihten itibaren 10 gün zarfında sahibi zuhûr etmediği takdirde yâve ad ile bilmüzayede fûrûht edilerek esmanından ceza-i nakdiye ile an ve sair mesarifi biltefrik fazlası sahibi zuhurunda red ve iade edilmek üzere mal sandığına teslim olunacaktır.